

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР АКВАКУЛТУРИ – ЕДИН ОТ СТЬЛБОВЕТЕ НА СТРАТЕГИЯТА ЗА „СИН РАСТЕЖ“

Силвия Петрова Петранова

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Обща теория на икономиката“

e-mail: silviapetranova@gmail.com

Резюме: В настоящата статия се разглеждат съвременните икономически проблеми, пред които е изправен сектор аквакултури, който е посочен от Европейската комисиция като основен стълб за „синия растеж“.

Новият подход за устойчива синя икономика в Европейския съюз изисква да бъдат въведени специфични стратегически насоки за конкурентоспособното и устойчиво развитие на секторите рибарство и аквакултури, тъй като те са от ключово значение за стимулиране на заетостта и съчетават икономическото развитие със защитата на биологичното разнообразие и екосистемите. В тази връзка в настоящата статия са поставени въпроси от съществено значение, решаването на които биха били обнадеждаващи признаци за икономически „син растеж“, внедряването на иновации, повишаването на заетостта в икономиката на морския сектор и постигането на най-високи стандарти за устойчиво развитие на синята икономика. **Тезата**, която се защитава, е във връзка с това, колко важно е конкурентоспособното и устойчивото развитие на секторите рибарство и аквакултури, като по този начин може да се гарантира предоставянето на питателна и здравословна храна, създаването на работни места, насърчаването на научните изследвания и иновациите, без да се забравя опазването на околната среда и биологичното разнообразие.

Ключови думи: аквакултури, устойчиво развитие, син растеж, синя икономика.

JEL: O10 F62 Q51 Q55.

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AQUACULTURE SECTOR - ONE OF THE PILLARS OF THE BLUE GROWTH STRATEGY

Silviya Petrova Petranova

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of General Economic Theory

e-mail: silviapetranova@gmail.com

Abstract: This article examines the current economic challenges facing the aquaculture sector, a sector identified by the European Commission as a key pillar for „blue growth“. The new approach for a sustainable blue economy in the European Union requires the introduction of specific strategic guidelines for the competitive and sustainable development of the fisheries and aquaculture sectors, as they are of key importance for stimulating employment and skilled labor, but also combine economic development with the protection of biodiversity and ecosystems. In this regard, the present paper raises questions of essential importance, the solution of which would be encouraging signs for the prospects of economic "blue growth", the implementation of innovations, the increase of employment in the maritime sector economy

and the achievement of the highest standards of sustainable development of the blue economy. The thesis being defended concerns the importance of the competitive and sustainable development of the fisheries and aquaculture sectors in order to ensure the provision of nutritious and healthy food, the creation of jobs, the promotion of research and innovation, without forgetting the protection of the environment and biological diversity.

Keywords: aquaculture, sustainable development, blue growth, blue economy.

JEL: O10 F62 Q51 Q55.

Въведение

В световен мащаб природният капитал на нашата планета Земя намалява. Загубата на биоразнообразието продължава да нараства. Според доклада на WWF "Жива планета" (www.panda.org, н.д.) има вероятност за Шесто масово изчезване на живота благодарение на промените, които хората правят върху екосистемите. В антропоцена се оказва, че световните популации на риба, бозайници, птици, земноводни и влечуги вече са намалели с 58% (1970–2012). "Биоразнообразието е основата за здрави гори, реки и океани. С изчезването на видовете и техните екосистеми чистият въздух, водата и храната, която ни осигуряват, ще изчезнат." Според доклада процентът на загуба на сладководните видове е най-висок – 81%. През същия период земните и морските видове спадат съответно с 38% и 36%. Средният спад е 2% годишно, а за сладководните – 3,6% годишно. Това създава ясна низходяща тенденция от 67% за половин век (от 1970 до 2020 г.), която започна с 3,7 милиардно човешко население. Днес ние сме 7,8 млрд. и след 3 десетилетия ще достигнем 10 млрд.

Обект на разработката е устойчивото развитие на сектор аквакултури, като един от стълбовете за „син растеж“. **Предмет** на изследването са проблемите и перспективите за решаването им в сектор аквакултури и отражението им за устойчивото развитие на синята икономика. **Тезата**, която се защитава, е във връзка с това, колко важно е конкурентоспособното и устойчивото развитие на секторите рибарство и аквакултури, като по този начин може да се гарантира предоставянето на питателна и здравословна храна, създаването на работни места, насърчаването на научните изследвания и иновациите, без да се забравя опазването на околната среда и биологичното разнообразие.

В тази връзка основните **задачи** за изпълнение в статията са: представяне на съвременните проблеми в сектор аквакултури; поставяне на акцент върху т.нар. „Мъртви зони“ в моретата и океаните, разглеждане на основните проблеми и натрупаните дефицити в Черно море; засягане на социалните проблеми: свързани с т.нар. „Хранителна сигурност“; извеждане на преден план на икономическите и биологическите предизвикателства пред сектора на аквакултурите; доказване на потенциала и перспективите пред

пазара на аквакултурите; посочване на перспективите и предизвикателствата пред сектор аквакултури в Европейския съюз и България.

Според обсега на приложимост, познавателното равнище и характера на данните за доказване на тезата и изпълнението на задачите, са използвани имперично – аналитичният подход, методът на сравнителния анализ и методите на индукцията и дедукцията.

Секторът аквакултури е един от стълбовете на стратегията на ЕС за „син растеж“, затова развитието му допринася за изпълнение на индикаторите, залегнали в стратегията на ниво Европейска комисия, относно създаване на заетост, внедряване на иновации, увеличаване на енергийната ефективност на предприятията, обучение през целия живот, намаляване на бедността и социалното изключване.

В България сектор „Рибарство и аквакултура“ има важно значение не само за българското земеделие, но за националната икономика като цяло. Този отрасъл способства за опазване на околната среда, защитава биоразнообразието на водните екосистеми в България, подпомага възстановяването и поддържането на запасите на ценни видове риба в естествените водоеми и устойчивото развитие на аквакултурите. Този важен стопански сектор има все още неизползван потенциал за развитие и създаване на допълнителни работни места, който придобива все по-голямо значение поради стремежа на съвременните потребители към здравословно хранене и растящото търсене на риба и аквакултури.

Изводите в стратегическата рамка на ниво ЕС са, че аквакултурата е сектор, чийто икономически обхват предоставя възможност за създаване на нови икономически ниши като заетост, по-ефективно използване на местните ресурси и възможности за инвестиции в производството и следва да бъде водещ в устойчивото развитие. С помощта на модерни изследвания и технологии сектор аквакултури трябва да се превърне в съвместима с околната среда промишленост. Прилагането на високи изисквания би довело също така до подобряване на имиджа му, до улесняване на неговия достъп до пазарите и подобряване на пазарните му позиции.

Тъй като проблемите се случват като следствие от икономическите дейности, единственият начин за обръщане на тези силно негативни тенденции е тяхното решаване от самия бизнес – единствената възможност за устойчиво бъдеще. Промислеността и реализирането на печалба могат да впрегнат достатъчно ресурси, за да достигнат достатъчно голям мащаб и да решат реалните проблеми на планетата. Всички бизнеси и техните основни технологии трябва да променят отрицателното си въздействие върху околната среда и да се стремят към изцяло положително въздействие.

1. Съвременни проблеми в сектор аквакултури

1.1. Глобални екологични проблеми: „Мъртви зони”

През последните 100 години населението на планетата е нараснало близо 5 пъти, достигайки през 2021 г. 7,8 млрд. души. Възможността да се изхранваме, става постижима единствено поради използването на изкуствени торове в селското стопанство, чиято стойност надминава 120 млрд. щатски долара годишно.

Над 2/3 от торовете не се усвояват от растенията и се озовават в морските крайбрежни зони чрез реките, образувайки хранителен химичен „коктейл“. Той причинява огромен цъфтеж на водорасли, които, ако не се консумират по естествен начин, загиват. Поради тяхното гниене, това води до загуба на жизненоважен кислород, което заличава всички живи организми в района и се образува "Мъртва зона". Почти всички океански организми поглемени от едноклетъчни и дори много микроби изискват кислород, за да оцеляват. Те зависят от кислорода във водата по същия начин, по който животните на сушата зависят от кислорода във въздуха. Намалването на кислорода под необходимите нива причинява физиологичен стрес, промени в поведението и в крайна сметка смърт на ключови морски видове.

Кислородът е от решаващо значение за здравето на океана. Той структурира водните екосистеми, въздейства върху биохимичния цикъл на въглерод, азот и други ключови елементи и е основно условие за съществуването на морски живот от крайбрежните зони до най-големите дълбочини на океана.

Човешката дейност е основна причина за спада на кислорода както в открития океан, така и в крайбрежните води. Основните причинители са органичните отпадъци от селското стопанство и човешките отпадъци, които водят до изменение на климата и увеличаване на влаганите азот и фосфор.

Източник: Институт за световни ресурси

Фигура 1. Разположение на Мъртвите зони по света.

“Мъртвите зони” в океаните наброяват около 500 с обща площ 4 500 000 km² (размерите на Европейския Съюз), (Breitburg, 2018).

1.2. Черно море – съвременна история и натрупани дефицити

Черно море е вътрешен полузатворен басейн, свързан със Средиземно море чрез коридор, състоящ се от протока Босфор (Иstanbul), Мраморно море и протока Дарданели (Çanakale). На север то е свързано с Азовско море чрез Керченския проток. Черно море формира басейн с форма на елипса, ориентиран от изток на запад, който е разположен между България, Румъния, Украйна, Русия, Грузия и Турция (Фиг. 2). Крайбрежната зона на Черно море е гъсто населена, с приблизително 16 милиона жители, като още 4 милиона туристи посещават крайбрежието през лятото (BSERP, онлайн).

Фигура 2. Географско разположение на Черно море.

След 60-те години на XX век Черно море претърпя драматичен екологичен колапс. Промените в екологията на Черно море обаче се разбират най-добре като комплексно взаимодействие на различни влияния, най-важните от които са еутрофикацията, внасянето на чужди видове и прекомерният риболов.

Еутрофикацията става очевидна за пръв път през 80-те години с необичайния цъфтеж на фитопланктон. Вследствие на това настъпват промени и в структурата на зоопланктонното общество, като няколко вида изчезват или намаляват значително, а се появяват или разпространяват някои други, по-приспособени към еутрофните условия.

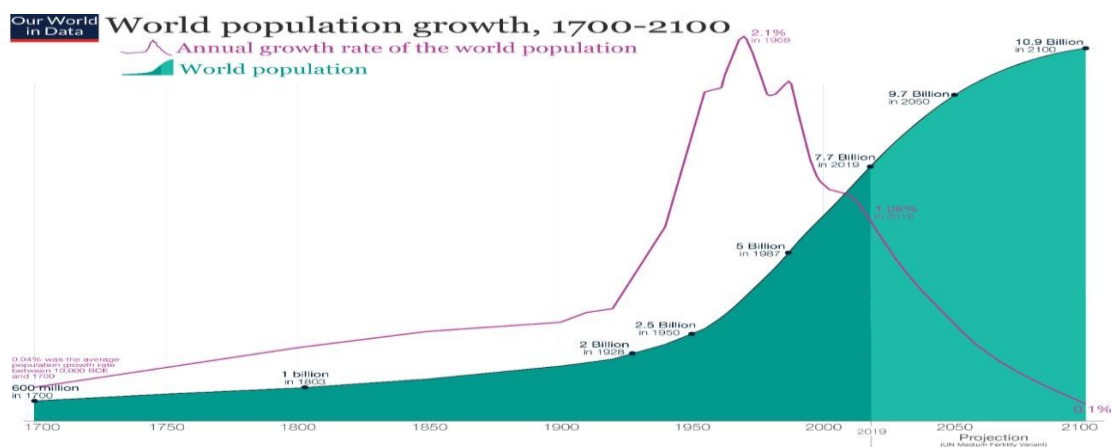
Развитието на условия с ниски нива на кислород в плитките, иначе наситени с кислород местообитания в северозападната част на Черно море, както и намаляването на степента на проникване на светлина в плитките зони, засегнати от еутрофикацията, довеждат до сериозни загуби на дънна флора и фауна. Сред най-забележителните случаи е внезапният и катастрофален колапс на северозападната шелфна система, както е видно от рязкото намаляване на Филофорното поле на Зернов (подводна поляна с червени водорасли). През 90-те години тази подводна поляна се свива от 10 000 km до 500 km, а нейната биомаса намалява от 10 милиона до 500 000 тона (Черноморска комисия, 2002). Загубата във Филофорното поле е пагубно заради уникалната му биоценоза със специфична фауна, както и неговата стойност като местообитание за голям брой млади екземпляри и дънни риби.

Условията на ниско съдържание на кислород са придружени и от масова смъртност на рибите и други морски обитатели. Между 1973 и 1990 г. биологичните загуби се оценяват на 60 милиона тона дънни животни, включително 5 милиона тона риба (Черноморска комисия, 2002).

1.3. Социални проблеми: „Хранителна сигурност“

Очаква се, ръстът на световното население да достигне близо 10 млрд. души през 2050 г. (ООН, н.д.), промените в храненето и намаляването на земеделските добиви да доведат до нуждата от увеличение на производството на храна с 70% до 2050 г (Институт за световни ресурси, н.д.).

„За да се изхрани сегашното световно население от 7,7 милиарда души, 75% от обработваемите земи се използват за земеделско производство, включително животновъдство, което консумира 70% от питейната вода. И все пак, повече от 800 милиона души са хронично недохранени. От друга страна, океанът заема повече от 70% от земната повърхност, но въпреки това рибарството и по-слабо развитият сектор на морските аквакултури произвеждат само 2% от световните храни“ (Aquarium of pacific, n.d.).

Източник: Our world in Data

Фигура 3. Световно население в периода 1700–2100 г.

1.4. Икономически и биологически предизвикателства пред сектора на аквакултурите

Традиционното производство на аквакултури изисква значителни ресурси, най-вече фуражи за изхранване на култивираните видове. Най-често тези фуражи се налага да съдържат рибен протеин, което от своя страна създава натиск върху дивите популации, които са обект на стопански риболов.

Голямо предизвикателство пред традиционните аквакултури са вредите върху местната екосистема. Това се наблюдава най-вече при големите аквакултурни ферми (най-често за съомга и скариди). Вредите могат да бъдат под формата на замърсяване чрез производствения процес, предаване на болести и паразити на дивите видове и др.

Традиционното аквакултурно производство е изправено пред затруднения с увеличаващите се административни изисквания за хигиена и съхранение на околната среда. Подпомагат се чрез субсидии най-вече производства, които работят по устойчив начин.

Не малък проблем е всеобщата политика относно финансирането на бизнес иновативни и технологични проекти в сектор аквакултури.

Финансирането от фондации е един от традиционните подходи на обществото, което се стреми към намаляване на общия отрицателен отпечатък на икономическите дейности.

За 2016 г. фондации от ЕС предоставят 4093 безвъзмездни финансираня за околната среда на обща стойност €583 млн. Цифрите в САЩ показват, че общо фондациите са предоставили около \$51 млрд. (2012 г.), от които екологичното финансиране е около \$2 млрд. (data.foundationcenter.org, n.d.) или по-малко от 4%. Кумулативните данни от екологични мрежи за предоставяне на безвъзмездна помощ в САЩ, Канада, Италия, Франция и Обединеното кралство предполагат, че безвъзмездните средства за околната среда представляват не повече от 5-6% от общата филантропия.

Инициативите за безвъзмездни средства са подход, който показва резултати, но цялостното въздействие остава на твърде малък мащаб, способен да се справи със сложността и инерцията на проблема. Необходимо е да се погледне по-задълбочено на проблема, имайки предвид, че насърчаването на инвестициите, на технологичните иновации заема основна част от стратегията за устойчивост както в България, така и в Европейския съюз.

2. Аквакултури – пазарен потенциал и перспективи

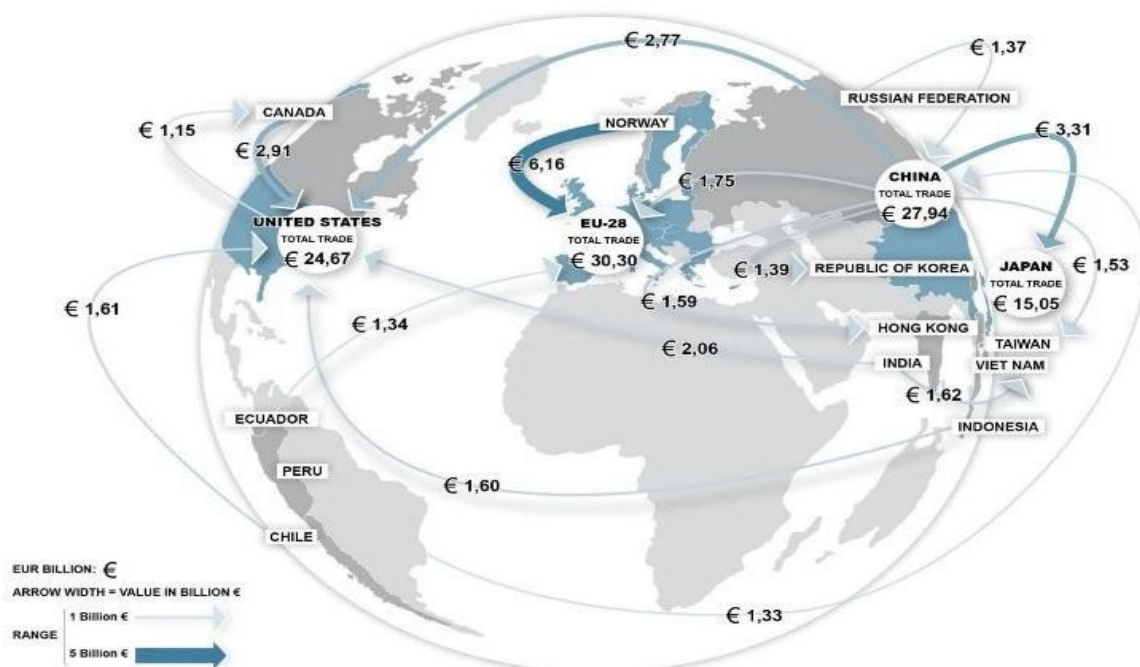
2.1. Световен пазар

Аквакултурите са най-бързо растящият сектор в производството на храни в света – ръст от 10–11% между 80-те до 90-те години и ръст от 5,8%

между 2000–2016 г. (FAO, 2016). Световното производство на риба и рибни продукти се очаква да продължи, а ръстът в сектора е стабилен, макар и с по-умерени темпове спрямо 90-те години. Все още търсенето на продукти от аквакултури е по-високо от предлагането и пазарът се балансира с все по-голямо предлагане и старт на нови производства в цял свят. Според FAO производството на риба ще се увеличава през следващите години и ще достигне до 80 000 000 t през 2050 г.

Причина за стабилния ръст на сектора е увеличаване на населението и нарастващото предпочитание за консумация на риба и рибни продукти. Към момента населението на света консумира за храна повече аквакултури от всякога: консумацията на риба на глава от населението се е увеличила повече от двойно от 9.0 кг през 1961 г. до 20.2 кг през 2015 г., което представлява среден ръст от 1,5% на година.

Общият световен търговски оборот (изчислен спрямо цени при търговия на едро) за аквакултури (включително и водорасли) през 2016 г. възлиза на обща стойност 243.5 милиарда долара при обем на производство от 110.2 милиона тона. От тях: 80.0 милиона тона риба за храна (USD 231.6 милиарда долара); 30.1 милиона тона водорасли (USD 11.7 милиарда долара), както и 37 900 тона аквакултури, които не са за консумация (USD 0,215 милиарда долара). (FAO, 2008)

Източник: (European commission, 2018)

Фигура 4. Глобални пътища на търговията на рибни продукти 2017 г.

Източник: (European commission, 2018)

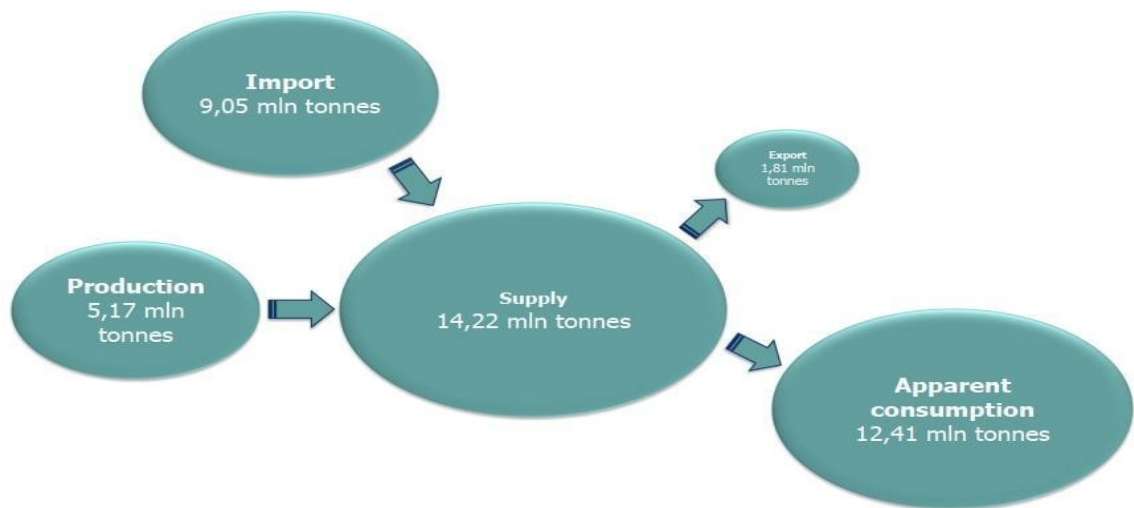
Фигура 5. Глобална консумация на рибни продукти кг/на човек 2018 г.

Все по-голям става делът на продукти, които се добиват в сектора на производството за сметка на продукти, добити от свободен улов. Произведената във ферми продукция на Аквакултури включва 54.1 милиона тона риба (USD 138.5 милиарда оборот), 17.1 милиона тона мекотели (USD 29.2 милиарда оборот), 7.9 милиона тона раци и ракообразни (USD 57.1 милиарда оборот) и 938 500 тона други морски и речни животни (USD 6.8 милиарда оборот) като костенурки, морски краставици, морски таралежи, жаби, ядливи медузи и др. (ООН, 2019).

2.2. Европейски пазар

Предлагането на Аквакултури на Европейския пазар включва вътрешно производство на 14,22 милиона тона, както и 9,05 милиона тона внос. Консумацията на Аквакултури се равнява на 12,4 милиона тона продукция годишно (EUMOFA, 2016).

Черните миди (*Mytilus galloprovincialis*) заемат първо място сред предпочитаните за производство в ЕС аквакултури – 25% от общия обем на производство на аквакултури. Следва производството на Атлантическа съомга (189 хиляди тона, 15%); Сини миди (*Mytilus edulis*) (147 хиляди тона, 11%); Пъстърва (137 хиляди тона; 11%) и Океански стриди (128 хиляди тона, 10%). Тези пет вида съставляват повече от две трети (72%) от цялото производство на Аквакултури в ЕС, изразени като обем в тонове.

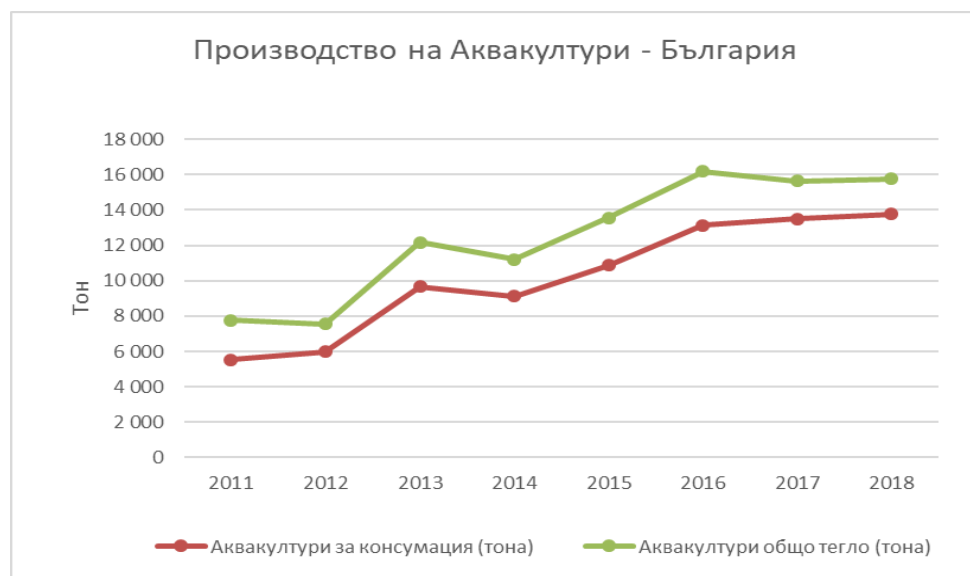

Източник: (European commission, 2018).

Фигура 6. Предлагане на аквакултури (в тонове) ЕС – пазар.

2.3. Български пазар

В страната съществуват два основни подсектора: сладководно рибовъдство (топководни и студеноводни) и морски аквакултури. Най-масово отглежданите видове, обект на рибовъдство в България, са дъгова пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*) и шаран (*Cyprinus carpio*). Основният вид морска аквакултура е черната морска мида (*Mytilus galloprovincialis*). Общото количество продукция на аквакултури през 2018 г., в т.ч. общо количество зарибителен материал и риба за консумация, се равнява на близо 15 750 тона. От тях рибни продукти за консумация – 13 763,91 тона или 87% от общата продукция (НСИ 2019). Подобно на световния тренд, секторът в страната бележи непрекъснат ръст в производството, както и ръст на дела на произведени рибни продукти с цел консумация (от 70% до 87% за последните 10 години).

Източник: ИАРА

Фигура 7. Производство на Аквакултури - България 2011–2018 г.

Производството на аквакултури в България се характеризира със сериозен превес на големите производства в общите количества на годишната продукция. 13 големи производства в страната дават близо 65% или над 4 870 тона от общото количество. Приносът на малките ферми – 59 на брой – е 16.8%, а на „микро“ предприятия с продукция до 10 тона годишно – 139 на брой – едва 6.7% (European commission, 2017). Три четвърти от производството в страната е предназначено за износ.

Все по-често обект на отглеждане в морската ни аквакултура е черната мида (*Mytilus galloprovincialis*). Благоприятни условия за създаването на мидени ферми по нашето крайбрежие съществуват, като отглежданите миди се отличават с добро качество и висок рандеман. Особено перспективно е създаване на затворен цикъл на производството чрез изграждане на преработвателни предприятия към мидените плантации.

През 2017 година в акваторията на Черно море близо до Кранево е създадена и първата българска ферма за стриди в Черно море. Отглежданите стриди са от вида *Crassostrea Giga s* (Тихоокеанска стрида). Тези стриди са отдавна водещи в морските стопанства в Европа поради теглото на ядката си, устойчивостта на болести и не на последно място заради отличните си кулинарни качества. Спатът за фермата (миниатюрните стридички) се внася от утвърдени люпилни развъдници от известните с тази си дейност региони на Франция – Бретан и Вандея.

Именно фермите за култивиране на двучерупчести (миди и стриди) играят специфична роля за намаляване на нивата на емисиите и абсорбирането на въглеродния двуокис и като средство за борба с промяната на климата. Те включват в черупките си въглеродния двуокис под форма на калциев карбонат (варовик) и трайно го извеждат от атмосферата. Той може да се освободи обратно само при температура над 800 градуса по Целзий или при химическа реакция, затова проектите в тази област имат предимство спрямо проектите за намаляване на емисиите и в същото време да бъдат печеливши за тези, които отглеждат такива аквакултури. (wwf.panda.org, n.d.)

3. Перспективи и предизвикателства пред сектор аквакултури в Европейския съюз и България

Една от стратегическите насоки за устойчиво развитие на сектора на аквакултурите на ЕС е запълване на недостига от 8 милиона тона (несъответствието между нивото на консумация на морски храни и обема на уловите от риболов), като се създадат продукти от устойчиви в екологичен, социален и икономически план аквакултури. За тази цел всяка държава-членка се приканва да посочи в многогодишния национален план целта си за растеж по отношение на аквакултурите (обем и стойност) за обхванатия от плана период.

Четири приоритетни области са разгледани с цел отключването на потенциала на аквакултурите в ЕС: административни процедури, координирано пространствено планиране, конкурентоспособност и равностойни условия на конкуренция.

Многогодишният национален план за развитие на устойчиви аквакултури за България е в отговор на стратегическите насоки. Опростяването на административните процедури включва:

1) създаване на консултативен съвет от експерти от Министъра на земеделието и храните. Целта на този съвет е да подпомогне разработването на политики за развитието на подсектори на риболова и аквакултурите и да консултира конкретни случаи, свързани с прилагането на националното законодателство и разработването на новите програмни документи.

2) Създаване на междуведомствена работна група, която да анализира законодателството, регулиращо дейността на сектор аквакултури, и да разработи програма за законодателни промени, за да се сведе до минимум административната тежест.

3) Разработване на кодекси за добри практики в подкрепа на регулаторната рамка.

Пространственото планиране е неразделна част от устойчивото социално-икономическо развитие. Това се постига чрез координиране на регионални и секторни планове, политики и програми.

За повишаване на конкурентоспособността се разработват програми, които подкрепят обмена между частен бизнес, наука и образование, граждански организации, държавни институции и политически лидери, идентифицирани, за да подпомогнат повишаването на конкурентоспособността в България.

По направление равни условия е заложено разпределяне на аквакултурните зони, съчетани с мерки за контрол, които осигуряват равни условия за операторите/собствениците на отдадени части от определена акватория, което също ще допринесе за повишаване на конкурентоспособността на индустрията, както и подготовка на добри аквакултурни практики съвместно с операторите от индустрията.

Планът идентифицира редица примери за най-добри практики, обхващащи различни видове производствени системи и мащаби, включително:

- Управление: регулации, насочени към процесите, свързани с опазването на околната среда и здравето на хората, хуманното отношение към животните, безопасността на храните и проследяването на производството.

- Наука и иновации: да стимулира научните изследвания и иновациите, както и прехвърлянето на такива иновации в секторната дейност в страната; и да улесни трансфера на знания и най-добрите налични практики и иновации, включително научни проекти и резултати от останалата част от ЕС.

- Иновативни техники: насърчаване на рециркулацията на рибовъдство, биотехнологична и пълна циклична технология за отглеждане на различни аквакултури, включително черни миди (*Mytilus galloprovincialis*) и есетрови риби.
- Маркетинг: да се създадат механизми за пазарни изследвания и да се използва информацията относно тенденциите и промените на национално и европейско ниво.

Синята икономика трябва да бъде устойчива и да има предвид потенциалните заплахи пред околната среда предвид крехкия характер на морската среда. Необходими са усилия за намаляване на отрицателните въздействия върху околната среда от морските дейности като например емисиите на замърсители и изхвърлянето на вредни вещества.

Според законодателството на ЕС за предпазване от негативното въздействие (например обогатяване с хранителни вещества и органична маса, замърсяване с опасни вещества) на аквакултурите върху околната среда, те трябва да бъдат устойчиви.

Необходимо е, в закона да е заложено намаляване административната тежест за частните предприемачи и ограничаване несигурността при процедурите по издаване на лицензи, като по този начин инвестициите стават да стават все по-привлекателни.

Заклучение

В резолюция на Европейския парламент от 3 май 2022 г. относно устойчива синя икономика в ЕС: ролята на секторите на рибарството и аквакултурите и направеното във връзка с нея съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, в което са представени стратегически насоки за по-устойчив и конкурентоспособен сектор на аквакултурите в ЕС за периода 2021–2030 г. става ясно, че е важно да се даде подходящ висок приоритет на сектора. Съветът изрази подкрепата си за разработването на нови сладководни и морски методи за аквакултури със слабо въздействие върху околната среда и подчерта необходимостта да се гарантира предоставянето на питателна, здравословна и безопасна храна, както и намаляване на силната зависимост на ЕС от вноса на риба и рибни продукти и продукти от аквакултури, като по този начин се допринесе за продоволствената сигурност.

Тази позиция на ЕК, както и изложеното в настоящия труд, още веднъж затвърждава защитната теза, че сектор аквакултури е от съществено значение за устойчивото развитие на синята икономика.

Чрез установяването на съгласие по основната посока за по-нататъшното развитие на аквакултурите в България и ЕС се очертават основните насоки за развитието на този бързоразрастващ се и разнообразен сектор. Секторът, който е основен стълб за „синия растеж“.

Гарантирането на растеж, устойчивост и конкурентоспособност на сектора на аквакултурите зависи както от биологичната и екологична рамка на проблема, свързан с достъпа до пространство и до чисти водоизточници, така и с проблема с рационализирането на регулаторната и административната рамка, включително и споделяне на най-добри практики относно административните процедури, свързани със сектора.

Само по този начин ще защитим утвърждаването на екологичната, социално икономическата и историческата роля на аквакултурите.

Използвани източници

(н.д.). Извлечено от

<http://data.foundationcenter.org/#/fc1000/subject:all/all/top:foundations/list/2012>

(н.д.). Извлечено от data.foundationcenter.org:

<http://data.foundationcenter.org/#/fc1000/subject:environment/all/top:foundations/list/2012>

(н.д.). Извлечено от data.foundationcenter.org:

<http://data.foundationcenter.org/#/fc1000/subject:environment/all/top:foundations/list/2012>

(н.д.). Извлечено от www.panda.org:

https://www.panda.org/knowledge_hub/all_publications/living_planet_report_2018/

Aquarium of Pacific. (н.д.). Извлечено от www.aquariumofpacific.org:

http://www.aquariumofpacific.org/mcri/info/offshore_aquaculture_in_the_southern_california_bight

Breitburg, D. G. (2018). *Global Ocean Oxygen Network 2018. The ocean is losing its breath: Declining oxygen in the world's ocean and coastal waters*. . IOC-UNESCO, IOC Technical Series, No. 137 .

European commission. (2017). Извлечено от www.flag-burgas.org:

https://flagburgas.org/wp-content/uploads/2020/08/prakticheski-narachnik-malka-fermaza-akvakulturi_compressed.pdf

European commission. (2018). Извлечено от www.eumofa.eu:

https://www.eumofa.eu/documents/20178/132648/EN_The+EU+fish+market+2018.pdf

European commission. (2018). *THE EU FISH MARKET*. Извлечено от www.eumofa.eu:

https://www.eumofa.eu/documents/20178/132648/EN_The+EU+fish+market+2018.pdf
European commission. (2018). *THE EU FISH MARKET*. Извлечено от www.eumofa.eu:
https://www.eumofa.eu/documents/20178/132648/EN_The+EU+fish+market+2018.pdf
FAO. (2008). *The State of World Fisheries and Aquaculture (SOFIA)*. Rome, Italy: FAO.
FAO. (2015). *The State of World Fisheries and Aquaculture (SOFIA)*. Rome, Italy: FAO. FAO. (2016). Извлечено от <https://www.fao.org>:
<https://www.fao.org/statistics/en/> www.panda.org. (н.д.). Извлечено от https://www.panda.org/knowledge_hub/all_publications/living_planet_report_2018/
Европейска комисия. (2013). *eur-lex.europa.eu/legal-content*. Извлечено от eur-lex.europa.eu: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0229&from=EN> Европейска комисия. (н.д.).
ec.europa.eu/internal_market/company/docs/eufoundation/feasibilitystudy_en.pdf. Извлечено от ec.europa.eu:
ec.europa.eu/internal_market/company/docs/eufoundation/feasibilitystudy_en.pdf
Институт за световни ресурси. (н.д.). Извлечено от www.wri.org:
<http://www.wri.org/publication/shifting-diets> ООН. (н.д.). Извлечено от www.un.org:
<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/world-populationprospects-2017.html>
ООН. (2019). *The State of World Fisheries and Aquaculture (SOFIA)*.
ООН. Черноморска комисия. (2002).

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV, 2022

Книга 18

Том XV, 2022 г.
Книга 18

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV – 2022, книга 18

Студии и статии

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Анна Димитрова Димитрова
ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ – ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ И
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТТА: ЛИТЕРАТУРЕН ОБЗОР5

Велизар Руменов Йорданов
ПРОУЧВАНЕ ПРОЕКТИРАНЕТО НА ДИСТРИБУЦИОННИ
КАНАЛИ ЗА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ:
КОНЦЕПТУАЛНО-МЕТОДОЛОГИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ АСПЕКТИ26

Галя Колева Монева
МЕНЮ ИНЖЕНЕРИНГ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА РЕВЕНЮ
МЕНИДЖМЪНТ В РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС52

Грета Иванова Иванова
ИНТЕГРИТЕТЪТ В ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ
В БЪЛГАРИЯ75

Диман Христов Каранфилов
РИСКОВЕ ЗА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ ПРИЛАГАНЕ
НА НУЛЕВА СТАВКА ПРИ ВОД МЕЖДУ БЪЛГАРСКИ
И РУМЪНСКИ ДРУЖЕСТВА93

Изабела Филипова Йонкова
РЕЛАЦИЯ „ЕТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА – ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ“
В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР115

Статии

Александра Георгиева Ангелова
ЕВРОПЕЙСКИ ПЛАНОВЕ И ПРОГРАМИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
И ПРИОБЩАВАЩ РАСТЕЖ В РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ139

Александър Тихомиров Личев
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ОТ ВЪЗРАЖДАНЕТО ДО СРЕДАТА НА 20 ВЕК –
ПРАКТИЧЕСКАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ЗАРАЖДАЩАТА СЕ
БЪЛГАРСКА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА КУЛТУРА153

Алексей Асенов Гудев
ПРОБЛЕМИ ПРИ ОБЛАГАНЕТО С ДДС НА ТУРИСТИЧЕСКИ
ДРУЖЕСТВА В ХИПОТЕЗА НА ФАЛИТ167

Анатоли Филипов Велковски
МИТНИЧЕСКИЯТ СЪЮЗ И ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ177

Богомил Методиев Богомилов ЛИДЕРСТВО И ОРГАНИЗАЦИОННО РАЗВИТИЕ.....	191
Ваня Владимирова Галчева НАСОКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ФИНАНСОВИЯ МЕНИДЖМЪНТ НА ТЪРГОВСКИТЕ АВТОМОБИЛНИ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА В БЪЛГАРИЯ	201
Васил Пламенов Василев СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ, СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВРАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ	214
Гален Петров Русинов РОЛЯТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ РАМКИ НА ЕС ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ	226
Горян Благовестов Милев ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДПОСТАВКИ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ, КОНЦЕПЦИИ	235
Елена Росенова Костадинова ДЕМОГРАФСКА ОЦЕНКА НА ПРИДУНАВСКИТЕ ОБЩИНИ КАТО ФАКТОР ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ	247
Живка Антонова Петрова ВЛИЯНИЕ НА ПАРАЛЕЛНИЯ ИЗНОС НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ВЪРХУ ПАЗАРА НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ.....	263
Иванка Стефанова Янкова СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ – ПОЛИТИКИ, МЕТОДОЛОГИЯ, ИНДИКАТОРИ.....	278
Ивелин Симеонов Кичуков БОРСОВ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДРУЖЕСТВА НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР	294
Ивелина Йорданова Станева ESG СТРАТЕГИИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРСКИТЕ БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИ.....	307
Йордан Николаев Колев ИНТЕГРИРАН БАЗИРАН НА МЯСТОТО ПОДХОД – ОСНОВНИ СПЕЦИФИКИ И ПРИЛОЖЕНИЕ	322
Мирчо Радостинов Стоянов АНАТОМИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ: ОТ ГОЛЯМАТА ДЕПРЕСИЯ НАСАМ	335

Наталия Стоянчева Стоянова СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕДРЕАЛИЗИРАНЕ ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БИЗНЕС СЕКТОРА.....	345
Невена Руменова Ляскова-Великова РОЛЯ НА ИНОВАЦИИТЕ В ТУРИЗМА	359
Николай Василев Тодоров ЯПОНСКИ НОРМАТИВНИ РЕШЕНИЯ ЗА НАЛАГАНЕ МОДЕЛА НА КРЪГОВА ИКОНОМИКА	370
Петя Йорданова Тодорова ВЛИЯНИЕ НА КОНСТАТИРАНИ ОТ ПРИХОДНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НЕРЕАЛНИ ДОСТАВКИ ВЪРХУ ОБЛАГАНЕТО ПО РЕДА НА ЗКПО НА КРЕДИТНИТЕ ИНСТИТУЦИИ	384
Пламена Йорданова Колева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА НА ВХОДЯЩИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ	396
Радка Иванова Василева ЛИКВИДАЦИОННИТЕ РАЗНОСКИ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ.....	411
Радослав Радославов Хитов ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ПЕТРОЛ В СВЕТОВЕН МАЩАБ	427
Силвия Петрова Петранова ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР АКВАКУЛТУРИ – ЕДИН ОТ СЪЛБОВЕТЕ НА СТРАТЕГИЯТА ЗА „СИН РАСТЕЖ“	437
Снежана Веселинова Найденова ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯТ МОДЕЛ НА ОБУЧЕНИЕ КАТО ИНОВАТИВНА ПРАКТИКА В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ, РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ	452
Стелиян Богданов Стефанов ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНИ МОДЕЛИ В ЕС.....	469
Стефан Ангелов Пешов ПОЛЗИ ОТ ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪБИРАЕМОСТТА ОТ ДАНЪЦИТЕ ВЪРХУ СДЕЛКИТЕ С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ	481
Тодор Димитров Георгиев ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ ЦЕНТРАЛИ В ЕНЕРГИЙНИЯ БАЛАНС НА БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	491

Христо Симеонов Василев ПОДХОДИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИИ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА БИЗНЕСА.....	502
Цветомира Георгиева Велева МАКРОПРУДЕНЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА AD-НОС СИТУАЦИИ И РИСКОВЕ ПРИ БАНКИРАНЕТО	515
Цондю Стойчев Цондев ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА COVID-19 ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ – ГЛОБАЛНИ СВИДЕТЕЛСТВА И НАЦИОНАЛНИ ОСОБЕНОСТИ	529
Шендоан Ремзи Халит РОЛЯТА НА ЛИДЕРСТВОТО В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР.....	541

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XV – 2022, книга 18

Даден за печат на 18.12.2023 г., излязъл от печат 20.12.2023 г.
Поръчка № 18868; формат 16/70/100; тираж 60

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А